

Dr hab. Dariusz Świecki, prof. UŁ

Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki

Uniwersytetu Łódzkiego

**Recenzja rozprawy doktorskiej pana Marcina Mrowickiego pt.
„Wznowienie postępowania karnego na podstawie rozstrzygnięcia
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”**

Zgodnie z uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego powołującą mnie na recenzenta wskazanej rozprawy doktorskiej, poniżej przedstawiam recenzję z pozytywną opinią z następujących powodów.

I. Uwagi ogólne. Ocena wyboru tematu pracy

Temat rozprawy doktorskiej Pana mgra Marcina Mrowickiego dotyczy zagadnienia, które na gruncie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. dotychczas w literaturze procesu karnego nie było przedmiotem całościowego opracowania. Chodzi tu normatywną podstawę wznowienia postępowania karnego na podstawie rozstrzygnięcia organu międzynarodowego (art. 540 § 3 k.p.k.). Na ten temat są jedynie liczne opracowania w formie artykułów, komentarzy i glos. Istniała więc potrzeba całościowego przedstawienia tego zagadnienia, co Autor znakomicie uczynił. Oprócz potrzeby teoretycznego opracowania, temat pracy ma także istotne znaczenie w praktyce stosowania prawa.

Temat rozprawy doktorskiej z perspektywy art. 540 § 3 k.p.k. został zawężony tylko do rozstrzygnięcia jednego organu międzynarodowego, tj. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej w skrócie ETPC). Takie ograniczenie jest jednak zasadne z uwagi niewielką rolę rozstrzygnięć innych międzynarodowych organów oraz dominujący charakter orzecznictwa ETPC jako podstawy wznowieniowej.

Z przedstawionych powyżej powodów wybór tematu pracy uważam za trafny.

II. Ocena struktury pracy oraz metodologii

Rozprawa doktorska podzielona została na osiem rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz zakończonych wnioskami. We wstępie Autor określając pole badawcze wskazał, że praca stanowi próbę kompleksowej analizy wieloaspektowego zagadnienia wznowienia postępowania na podstawie rozstrzygnięcia ETPC przedstawionego na tle normatywnym, dogmatycznym, historycznym, pragmatycznym i komparatystycznym. Autor przedstawił też w tej części pracy główną tezę badawczą, że przepis art. 540 § 3 k.p.k. został prawidłowo zredagowany i pozwala na wypełnienie zobowiązań międzynarodowych, w tym na usunięcie stwierdzonych przez ETPC naruszeń. Wydaje się jednak, że tak jednoznacznie postawiona teza nie do końca znalazła potwierdzenie w pracy, gdyż wykazano w dalszej jej części, także na przykładzie orzecznictwa, w tym Sądu Najwyższego, że istnieją wątpliwości interpretacyjne co do zakresu stosowania tej podstawy wznowieniowej. Chodzi tu zwłaszcza o interpretację owej „potrzeby” wznowienia, o której mowa w art. 540 § 3 k.p.k., o czym Autor pisze w rozdziale VI. W sytuacji zatem, gdy przepis budzi jednak poważne i doniosłe w skutkach wątpliwości interpretacyjne, to, moim zdaniem, nie można tak kategorycznie twierdzić, że został prawidłowo redagowany albo też trzeba zastrzec, że jest to optymalna redakcja, która jednak z uwagi na materię regulacji wymaga wykładni.

We wstępie pracy wskazano też metody badawcze, wśród których dominująca jest metoda dogmatyczna, ale także wykorzystano metodę historyczną i prawnoporównawczą. Autor zastrzegł, że z uwagi na teoretyczny charakter pracy nie przeprowadził badań empirycznych praktyki stosowania prawa. Jest to wybór Autora, jednak zaniechanie posłużenia się

metodą empiryczną uważam za mankament pracy, rzutujący na obniżenie jej wartości, co powoduje, że nie w pełni realizowany został cel badawczy, którym była kompleksowa analiza tytułowego zagadnienia (s. 12). Wybrany temat pracy wymagał, moim zdaniem, przeprowadzenia badań praktyki w celu skonfrontowania postawionej tezy badawczej i wyników analizy teoretycznoprawnej ze stosowaniem w praktyce art. 540 § 3 k.p.k. jako podstawy wznowienia postępowania. Wówczas poczynione założenie o prawidłowej redakcji tego przepisu może wymagałoby odpowiedzi na pytanie, czy wątpliwości, które powstają w praktyce na tle tego przepisu wynikają z nieprawidłowego jego odczytania, czy też może jednak z nieprecyzyjnej jego redakcji.

Pierwszy rozdział pracy dotyczy istoty i charakteru wznowienia postępowania karnego. W tym rozdziale przedstawiono konstrukcję instytucji wznowienia postępowania na tle wybranych zasad procesowych oraz wskazano na inne, niż analizowana, podstawy wznowienia postępowania. W tym rozdziale trafnie przedstawiono zagadnienia ogólne wznowienia postępowania stanowiące niejako „przedpole” dla dalszych szczegółowych rozważań.

W drugim rozdziale omówiono genezę i ewolucję wznowienia postępowania na podstawie rozstrzygnięcia ETPC. Wykorzystana tu metoda historyczna pozwoliła na prześledzenie zmian w procedurze karnej z perspektywy sposobu wykonywania orzeczeń ETPC.

W trzecim rozdziale przedstawiono wznowienie postępowania karnego na podstawie rozstrzygnięcia ETPC w ustawodawstwie wybranych państw. Pokreślenia wymaga ciekawy sposób zastosowanej tu metody prawnoporównawczej. Otóż Autor odszedł od tradycyjnej formy prezentacji rozwiązań prawnych w wybranych państwach, tylko stworzył własną metodę, polegającą na tematycznym przedstawieniu rozwiązań prawnych

według przyjętych kryteriów. W oparciu o nie stworzył podział na model wznowienia postępowania: klasyczny, dynamicznej wykładni sądowej, skutkowy, *propter nova*, sądowy, prokuratorski i komisyjny. Na podstawie tak stworzonych modeli wznowienia postępowania przyporządkował im rozwiązania prawne wybranych krajów. Zaprezentowana w taki sposób analiza prawnoporównawcza ma charakter usystematyzowany, co w sposób przystępny pozwala na odniesienie poszczególnych modeli wznowienia do przyjętego rozwiązania w prawie polskim. Tak też uczynił Autor we wnioskach końcowych, trafnie przyporządkowując polski model wznowienia postępowania do modelu klasycznego, sądowego i dynamicznej wykładni sądowej. Przyjęta tu formuła prezentacji rozwiązań prawnych w innych państwach stanowi też znakomitą płaszczyznę do dyskusji nad przyjętym w naszym prawie rozwiązaniem. Przyczynkiem do niej mogą już być uwagi Autora przedstawione we wnioskach końcowych co do przejścia niektórych innych rozwiązań prawnych. Przedstawiona w takim sposób tematyka tego rozdziału zasługuje zatem na pozytywną ocenę i warta jest naśladowania. Jedynie można mieć zastrzeżenie co do przyporządkowania Lotwy do modelu prokuratorskiego, skoro tam o wznowieniu orzeka sąd, a prokurator ma tylko wpływ na wszczęcie i przebieg postępowania wznowieniowego.

Rozdział czwarty poświęcony został analizie użytego w art. 540 § 3 k.p.k. określenia „organ międzynarodowy”. Autor trafnie wymienił organy międzynarodowe, których rozstrzygnięcia mogą stanowić podstawę wznowienia postępowania. Istotne w tym rozdziale są rozważania dotyczące tzw. klauzuli wznowieniowej, a zwłaszcza dotyczące tego, że Konwencja nie przewiduje obowiązku państwa-strony do wznowienia postępowania w celu wzruszenia prawomocnego orzeczenia, gdy w wyroku ETPC stwierdził, że doszło do naruszenia Konwencji. Szczególnie interesujące i ważne

argumentacyjne są krytyczne uwagi Autora do orzeczenia Wielkiej Izby ETPC w sprawie *Moreira Ferreira v. Portugalii*. Nie do końca można się z nimi zgodzić, natomiast stanowią one ważny głos w dyskusji na temat zakresu stosowania wznowienia postępowania jako środka wykonania orzeczenia ETPC. Należy bowiem mieć także na względzie zasadę stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych a także ochronę interesów innych niż oskarżony uczestników postępowania, a zwłaszcza pokrzywdzonego.

W rozdziale piątym przedstawiono wykładnię słowa „rozstrzygnięcie” użytego w art. 540 § 3 k.p.k. z perspektywy decyzji wydawanych przez ETPC. Podkreślenia wymagają istotne w tym rozdziale rozważania prowadzone w kontekście art. 8 k.p.k. (zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego). Trafny jest wniosek Autora, że w kontekście art. 46 ust. 1 Konwencji i art. 91 ust. 1 Konstytucji RP, zasada wysłowiona w art. 8 § 1 k.p.k., pomimo braku wyraźnego wskazania, doznaje ograniczenia, gdy chodzi o orzeczenia ETPC. W tym rozdziale Autor poddał analizie poszczególne rodzaje rozstrzygnięć ETPC z perspektywy art. 540 § 3 k.p.k. Rozważaniu prowadzone są tu na wysokim poziomie merytorycznym i nie mam do nich uwag krytycznych. Jedynie pewien „niedosyt” można mieć w zakresie analizy charakteru opinii doradczych jako podstawy wznowienia postępowania. Autor nie domknął tego tematu, pozostawiając bez jednoznacznej odpowiedzi kwestię co do charakteru tych opinii po ratyfikacji przez Polskę omawianego tu Protokołu Nr 16.

W rozdziale VI poddano analizie pojęcie „potrzeba” wznowienia postępowania użytego w art. 540 § 3 k.p.k. Zawarte tu rozważania są bardzo istotne z punktu widzenia zasięgu działania tego przepisu, gdyż określone rozumienie tego zwrotu rzutuje nie tylko na charakter wznowienia postępowania (obligatoryjny lub fakultatywny), ale także na zakresu jego stosowania (*inter partes* czy *erga omnes*). Trafne jest stwierdzenie Autora, że

stylistyka art. 540 § 3 k.p.k. składnia do stwierdzenia o obligatoryjnym wznowieniu, jednak użyte w nim słowo „potrzeba” modyfikuje ten charakter, gdyż wprowadza element uznaniowości. Autor używa tu określenia „obligatoryjność względna”, co jednak, moim zdaniem, nie jest zwrotem zbyt fortunnym, gdyż obligatoryjność oznacza bezwarunkowość, konieczność, a więc wyklucza jakikolwiek element uznaniowości. Zatem obligatoryjność nie ma „odcieni”, jest albo jej nie ma. Dlatego też wystarczające byłoby stwierdzenie, że owa „potrzeba” nadaje wznowieniu postępowania charakter względny. W tym rozdziale Autor dokonał merytorycznego podziału i prawidłowo scharakteryzował poszczególne rodzaje naruszeń Konwencji jako podstawy wznowienia postępowaniu.

W tym rozdziale drobiazgowej analizie poddano uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2014 r., I KZP 14/14, w której wyrażono pogląd, że rozstrzygnięcie o naruszeniu Konwencji może stanowić podstawę wznowienia postępowania także do innych postępowań karnych, w których zaistniało naruszenie postanowień Konwencji tożsame w układzie okoliczności faktycznoprawnych do stwierdzonego w orzeczeniu tego Trybunału wydanym przeciwko Polsce. Autor to stanowisko zaaprobował, odnosząc się także do argumentów krytycznych wobec tej uchwały. Przedstawiona tu argumentacja jest dla mnie w pełni przekonująca. Kontrowersyjna w większym stopniu jest natomiast kwestia potrzeby wznowienia postępowania na podstawie rozstrzygnięcia ETPC wydanego wobec innego państwa Rady Europy. Autor też taką możliwość dopuszcza. Jest to kwestia otwarta i dyskusyjna. Ważne jest, że Autor ten problem widzi i ma na ten temat własne zdanie, które w sposób merytoryczny przedstawił w recenzowanej pracy.

W rozdziale VII przedstawiono zagadnienia procesowe związane z przebiegiem postępowania o wznowienie na podstawie art. 540 § 3 k.p.k. Na

wstępie Autor odniósł się do postulatu wznowienia postępowania z urzędu na podstawie tego przepisu. Przekonujące są argumenty Autora przeciwko takiej koncepcji. Trafnie też wskazano na dwa przypadki wznowienia postępowania z urzędu na podstawie orzeczenia ETPC.

Autor prawidłowo przedstawił tu przebieg postępowania wznowieniowego i co istotne, omówił go z perspektywy tematu pracy. Nie ustrzegł się pewnych uchybień. I tak przy omawianiu warunków skutecznego złożenia wniosku o wznowienie, pominięto warunek fiskalny w postaci obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od wniosku o wznowienie na podstawie ustawy o opłatach w sprawach karnych. W podrozdziale dotyczącym problematyki oczywistej bezzasadność wniosku, przy omawianiu, kiedy taka podstawa zachodzi, znalazło się stwierdzenie, że niewskazanie we wniosku podstaw do wznowienia postępowania skutkuje koniecznością wydania zarządzenia o odmowie przyjęcia wniosku (str. 221-222). Nie wskazano jednak podstawy prawnej takiego rozstrzygnięcia, zaś powołane orzeczenie SN zostało wydane w 2009 r., a więc przed wprowadzeniem art. 545 § 3 k.p.k. (obowiązuje od 1 lipca 2015 r.). Należało tu zatem wyraźnie rozgraniczyć podstawy uznania wniosku za oczywiście bezzasadny, co czyni sąd w formie postanowienia od podstaw odmowy przyjęcia wniosku, co należy do uprawień sędziego i następuje w formie zarządzenia. Autor dostrzegł i odniósł się merytorycznie do poglądu wypowiedzianego w doktrynie co do potrzeby wprowadzenia terminu do wznowienia postępowania na podstawie art. 540 § 3 k.p.k. Krytyczny pogląd Autora w tej kwestii podzielam.

W podrozdziale dotyczącym posiedzenia w przedmiocie wznowienia postępowania błędnie wskazano podstawę prawną pozostawienia wniosku bez rozpoznania przez sąd na posiedzeniu z powodu złożenia go przez osobę nieuprawnioną lub niedopuszczalnego z mocy ustawy. Taką podstawą jest recypowany do postępowania wznowieniowego art. 430 § 1 k.p.k. (art. 545 §

1 k.p.k.), a nie jak błędnie wskazano, choć też recypowany art. 429 § 1 k.p.k. (str. 232). Ten ostatni przepis ma zastosowanie na pierwszym poziomie kontroli, tj. dokonywanej przez prezesa sądu wznowieniowego, a na drugim poziomie kontroli przeprowadzanej przez sąd wznowieniowy podstawą jest art. 430 § 1 k.p.k. – analogicznie jak przy środkach odwoławczych.

W tym podrozdziale brakuje też uzasadnienia dla stwierdzenia, że w posiedzeniu wznowieniowym nie bierze udziału publiczność (niejawność zewnętrzna) [str. 233]. Jest to stwierdzenie tylko częściowo trafne. Należało tu podać argument prawny. Jest nim treść art. 95b § 2 k.p.k. W tym przepisie posiedzenie wznowieniowe nie zostało wymienione. Zatem, co do zasady, jest ono niejawnie zewnętrznie. Jednak na podstawie art. 95b § 1 k.p.k. prezes sądu lub sąd mogą zarządzić jego jawność. Omyłkowo na tej stronie omawiając przedmiot badania sądu wznowieniowego wyrażono pogląd o celowości bezpośredniego wysłuchania stron wzywając je na „rozprawę”. Chodzi tu oczywiście o posiedzenie. Niestety nie uzasadniono tu owej celowości bezpośredniego wysłuchania stron na posiedzeniu, co jednak nie wydaje się konieczne, bo jakież to okoliczności, poza wynikającymi z rozstrzygnięcia ETPC, strony miałyby sądowi przedstawić.

Intersujące są uwagi Autora na temat publicznego ogłoszenia wydanego na posiedzeniu wznowieniowym wyroku w świetle konstytucyjnego standardu wynikającego z art. 45 ust. 2 w konfrontacji z treścią art. 418a k.p.k. Jednak za zbyt daleko idące jest stwierdzenie Autora odnoszące się do postępowania wznowieniowego o konieczności nowelizacji tego ostatniego przepisu, skoro w tym postępowaniu nie dochodzi do rozpatrzenia sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, a to z tym przedmiotem rozstrzygania należy powiązać wymóg publicznego ogłoszenia wyroku (art. 45 ust. 2 Konstytucji).

Zauważyć też należy, że na str. 246 – 247 wkradł się błąd w przypisie 968 i 969 co do autora publikacji przywołanego w treści pracy, gdyż wskazano tam

D. Świeckiego, zaś w tych przypisach, że autorem wypowiedzi jest M. Wąsek-Wiaderek.

Należałoby też na str. 247 zmienić styl zdania o treści: „W tej sytuacji, celem uniknięcia sytuacji...”. Przy tej okazji trzeba też wskazać na „urwane” zadanie na str. 196.

W rozdziale ósmym przedstawiono analizę rozwiązań normatywnych na tytułowy temat w procedurze cywilnej i w postępowaniu administracyjnym. Uważam, że jest to trafne poszerzenie tematu pracy o rozwiązania w innych gałęziach prawa, co pozwala na szersze spojrzenie na instytucję wznowienia postępowania w omawianym tu zakresie w procedurze karniej.

Dobrym rozwiązaniem było też przedstawienie wniosków końcowych pracy w punktach, co pozwoliło Autorowi w sposób skompromowany podsumować zagadnienia omówione w pracy. Trafny jest tu postulat *de lege ferenda* wprowadzenia do art. 8 k.p.k. przepisu stanowiącego o wiążącym charakterze rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy ratyfikowanej przez Polskę. Wydaje się jednak, że postulowana zmiana powinna polegać nie na uzupełnieniu art. 8 § 2 k.p.k., gdyż tam uregulowany jest wyjątek dotyczący rozstrzygnięć konstytutywnych, ale przez dodanie do art. 8 przepisu § 3, który dotyczyłby rozstrzygnięć deklaracyjnych. Trafny już *de lege lata* okazał się postulat – wówczas *de lege ferenda* – wprowadzenia przepisu zobowiązującego do doręczenia wyroku wznowieniowego z urzędu celem realnego dostępu do apelacji. Uczynił to ustawodawca w nowelizacji z 19 lipca 2019 r. przez dodanie § 5 do art. 547 k.p.k. Pozostaje natomiast do realizacji w ramach nowelizacji trafny postulat Autora wprowadzenia dla obrońcy lub pełnomocnika wyznaczonego z urzędu ustawowego terminu do zajęcia stanowiska co do wznowienia postępowania, a także uzupełnienie art. 545 § 1 k.p.k. o odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 437 k.p.k.

Natomiast błędnie w bibliografii odnoszącej się do orzecznictwa sądów powszechnych wskazano także orzecznictwo Sądu Najwyższego. Należało zatem zatytułować ten wykaz „Orzecznictwo sądów powszechnych i Sądu Najwyższego”.

Przedstawione powyżej uwagi o charakterze polemicznym, stanowią jedynie dowód doniosłości poruszanej w recenzowanej pracy problematyki, zaś stwierdzone, nieliczne, uchybienia nie zmniejszą jej wysokiego poziomu merytorycznego, a tym samym i pozytywnej oceny.

V. Konkluzja

Dotychczasowe stwierdzenia o pozytywnym charakterze uprawniają do sformułowania końcowego wniosku, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska autorstwa Pana Marcina Mrowickiego stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wskazuje na posiadanie przez Autora ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu procedury karnej. Dowodem tego jest wysoka merytoryczna wartość pracy oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych w obrębie zagadnienia prawnego będącego przedmiotem rozprawy.

Z tych powodów, na podstawie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789), wnoszę o dopuszczenie Pana mgra Marcina Mrowickiego do publicznej obrony przedłożonej rozprawy doktorskiej.

Łódź, 22 listopada 2019 r.

Dariusz Świędli